

EL BOSCOS COMUNALS: LA GESTIÓ D'UN ANACRONISME

El 26 de gener de 1533, un diumenge, els cònsols de la vila d'Escaló, a toc de campana reuneixen la *comuna*. Decideixen que l'endemà aniran a extreure lloses al riu de Bascaia, ja que l'estat de la coberta de l'església necessita reparacions urgents. Dilluns, el poble veí d'Estaron s'adona dels fets i toca *comuna*, decideix enviar un cònsol i un veí a evitar el que consideren una espoliació dels recursos naturals situats dins del seu terme. Enmig de fortes discussions els homes d'Estaron esquerden les lloses i prenen en penyora el matxo que les carregava. Avisats, a Escaló toquen a sometent, els homes del poble deixen les seues feines i armats es reuneixen a la plaça de la vila, on el batlle els explica la situació brandant el bastó de l'alcaldia en una mà i la llança i el broquer en l'altra. En arribar al riu els d'Estaron ja han creuat el Noguera Pallaresa i s'han refugiat en el seu poble. Per fer-los-en sortir els provoquen i en no obtenir resposta destrueixen una església i unes vuit bigues preparades per construir una casa. A partir d'aquí hi ha bregues, batalles a cop de llança i ballesta, aliances amb pobles veïns, etc. Aquests fets, explicats per l'historiador Josep Maria Bringué i Portella en el llibre *Els béns comunals i la gestió del territori al Pirineu català*, editat pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, il·lustren la importància que els habitants de les comarques de muntanya han donat històricament als recursos naturals; però aquest cas local i petit, si voleu, encara va més enllà.

Als Pirineus comencen i acaben algunes coses i, entre altres, ha estat històricament el punt de frec de les tradicions germàniques i llatines sobre la propietat. Els comunals han estat històricament reivindicats pels habitants d'aquestes muntanyes.

Si aquests fets haguessin tingut lloc en qualsevol altre lloc del país diferent de les comarques pirinenques estaríem parlant, probablement, d'un conflicte entre dos propietaris particulars: el propietari A, que creu tenir dret d'explotar un recurs natural, i el propietari B, que creu que aquest recurs natural li pertany per estar en les seues terres. En aquest cas, però, veiem que són els veïns dels pobles sencers qui entren en disputa. Als Pirineus comencen i acaben algunes coses i, entre altres, ha estat històricament el punt de frec de les tradicions germàniques i llatines sobre la propietat. Els *comunals* han estat històricament reivindicats pels habitants d'aquestes muntanyes.

El concepte de bé comunal s'estén per tot Europa i modernament s'ha definit com aquelles terres sota la titularitat d'una entitat legal (sigui aquesta pública o privada) sobre la qual hi ha uns drets d'exploració per part d'unes altres persones que generalment l'exerceixen en comú amb altres en forma de comunitats locals.

A les comarques dels Pirineus i especialment als Pallars, l'Alt Urgell, la Vall d'Aran i la Ribagorça els comunals han estat entesos històricament com boscos, pastures i altres terres que tenen com a titular el conjunt dels veïns d'un poble. Els titulars dels drets sobre aquestes terres han estat els veïns, que podien pasturar ramats, caçar, pescar, extreure'n llenya i fusta i fins i

tot comerciar amb els productes d'aquestes terres. Una altra qüestió és la definició de veí. Aquesta definició ha variat al llarg dels anys, tot i que generalment ha anat lligada a la possessió de «lloc i foc» al municipi, és a dir, a la titularitat d'una casa habitada dins del terme municipal corresponent.

Però la definició dels comunals i la titularitat que comporta té un encaix difícil amb la concepció de l'estat modern. A la Constitució de Cadis (1812) va seguir la desamortització de Madoz, que, sense entrar en gaires detalls, va ordenar la venda de totes les propietats públiques que no tinguessin un ús comunal. Els *comunals* no van passar, doncs, a mans privades, però el seu estatut legal no quedava clar. A partir de l'arribada de la democràcia la legislació sobre les bases de les administracions locals mira de posar-hi ordre i declara la majoria dels comunals com a propietats públiques dels ajuntaments sobre els quals tenen dret d'ús el conjunt dels veïns. Però l'ambigüitat legal en què s'havia viscut fins llavors havia propiciat molts casos diferents, des d'ajuntaments que havien assumit com a propis els terrenys comunals fins a aquells casos en què el veïnat s'havia constituït en associació o en societat legalment i els terrenys comunals havien passat a ser propietat privada d'aquesta nova persona jurídica. Així arribem als nostres dies, amb consultes als arxius històrics, reclamacions sobre els béns registrats i tot de casos que fan de mal gestionar una part molt important dels espais naturals dels Pirineus. No oblidem que la majoria d'aquests terrenys s'inclouen en el PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural) o els afecten figures de protecció que reconeixen els seus valors naturals.

I mentre tot això passa els usos del bosc van canviant. El preu de la fusta pateix una paràlisi des de fa dècades i ja no és el principal valor d'aquestes terres.

Són lluny les disputes per unes lloses. L'ús principal a hores d'ara és el recreatiu, la societat reclama espais de lleure al medi natural i l'oferta va articulant-se en forma de pistes d'esquí, de parcs de neu, de xarxes de senderisme i de cicloturisme, de rutes culturals i d'altres ofertes. Tot d'impactes per estudiar, doncs. Els positius: arribada d'ingressos a zones deprimides, creació de feina i fixació de població en un territori especialment castigat per la despoblació. I els negatius: abandó de la gestió forestal a mans privades, possibles sobrefreqüentacions o pèrdua de valors culturals.

La pervivència dels comunals al segle XXI no seria res més que una curiositat històrica si no fos pel seu abast territorial. Mentre que la immensa majoria de les terres arreu del país són de titularitat privada, amb algunes excepcions en mans públiques (comunitats autònomes i ajuntaments), a les comarques dels Pirineus aquesta situació és inversa. En comarques com ara el Pallars Sobirà un 60,3% del territori és catalogat com forest d'utilitat pública i correspon majoritàriament a terres comunals.

La gestió d'espècies i hàbitats ben singulars dins del nostre context depenen de la gestió que se'n faci del medi, ja ho sabem. I sabem també que les actuacions de conservació i de l'explotació racional requereixen de l'ús de totes les eines legals a l'abast del gestor. No ens enganyem, el primer que hem de saber per conservar un recurs natural és qui en té la responsabilitat legal, dit d'una altra manera, a qui pertany aquest recurs. Amb la gestió correcta dels comunals ens juguem, doncs, la conservació dels hàbitats, la flora i la fauna alpina a casa nostra.

BIBLIOGRAFIA

DD. AA., 2003. *Actes del seminari «Què en farem, dels comunals?»*. Els béns comunals i la gestió del territori al Pirineu català. Sort, maig de 2002. Departament de Medi Ambient. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

CARLES SANTANA GARCÍA
Biòleg

